



ego

ego

*Maandblad van de humanistische
geestelijke verzorging voor militairen*

No. 21 — januari 1964
2de jaargang

Redacteur: H. Lips (Hoofd Geeste-
lijke Verzorging)

Adres redactie:

Coornherthuis, Hoofdstraat 84, Drie-
bergen
telefoon 03438 — 2471

Adres administratie:

Lothariuslaan 70, Bussum

Vaste medewerkers:

Mw. A. C. W. B. v. d. Hage-Rens
Jan Brouwer
Th. Hartsuiker
R. Jans
R. v. Kamp
Henk J. Meier
Johan v. Nieuwenhuizen
G. Schuurman
B. Vuysje
Dick Zaal

Abonnementsprijs: f 5,— per jaar
Dienstplichtige militairen ontvangen
het blad op aanvraag zonder beta-
ling.

Bij de voorplaat:

*Expositie-ruimte. Aan de wanden de
symbolen van deze tijd: meters, cij-
ferreeksen, mechanische constructies.
Daarin de mensen, die al die sym-
bolen tot leven moeten wekken. Een
portret van de zestiger jaren, ge-
maakt door fotograaf Leonard Freed.*

Eindelijk: de vlag uit

Als de lezers dit artikeltje onder ogen komt is de feeststemming, ook bij ons, wel geweken. Maar we waren zeer verheugd!

Op 10 en 11 december 1963 is in de Tweede Kamer der Staten-Generaal de Begroting van Defensie behandeld en daarbij was ter discussie gesteld de bekende nota van minister ir. S. Visser inhoudende de beslissing tot instelling van humanistische geestelijke verzorging in de Strijdkrachten.

Op de tweede dag van de begrotingsbehandeling mocht minister P. J. S. de Jong vaststellen dat, gezien de gevoerde besprekingen, de gedachten van deze nota door de meerderheid van de Tweede Kamer werden aanvaard. Er kwam geen tegenspraak.

Daarmede is de kogel door de kerk, de invoering van de humanistische geestelijke verzorging in de Strijdkrachten is nu zekerheid geworden. Vandaar onze feeststemming.

Het is tenslotte een grote meerderheid geworden. Uit de gevoerde besprekingen kon worden opgemaakt dat de gehele linkerzijde (PvdA, VVD, PSP en CPN) vóór was terwijl van de rechterzijde de gehele KVP-fractie vóór was, de meerderheid van de AR-fractie en wellicht enkele leden van de CHU-fractie.

Ook door deze grote meerderheid wordt onze feeststemming bepaald. Deze uitslag van de besprekingen betekent voor alles een overwinning van de democratie. De godsdienstige meerderheid van de Tweede Kamer heeft welbewust en weloverwogen gekozen voor het recht van een niet-godsdienstige verzorging ook in een instituut dat wordt beheerd door de overheid en met financiële steun van de overheid, indien daaraan bij hen die werkzaam zijn binnen zulk een instituut een werkelijke behoefte bestaat.

M.i. kan met deze uitslag eigenlijk het gehele Nederlandse volk worden gefeliciteerd. Ook diegenen die tenslotte niet blij zijn met het feit dat er behoefte blijkt te bestaan aan humanistische geestelijke verzorging. We mogen nu wel aannemen dat de raadslieden van het Humanistisch Verbond (voorlopig gaat het om één hoofdplaatsman en vier raadslieden) in de loop van het komende half jaar zullen worden aangesteld.

We zullen in de komende nummers van Ego nog vele malen op deze zaak terugkomen. We bepalen ons nu, tot slot, tot de beantwoording van twee opmerkingen die tijdens genoemde begrotingsbehandeling zijn gemaakt.

De heer Moorman (k.v.p.) gaf aan het slot van zijn betoog aan de humanisten de eerlijke raad te bedenken, dat de eventuele samenwerking tussen de geestelijke verzorgers van de kerken en die van het Humanistisch Verbond slechts dan verantwoord en vruchtbaar zal kunnen zijn als het niveau van hun opleiding niet te veel zal verschillen.

Wij hebben deze opmerking goed begrepen. Het Humanistisch Opleidings Instituut dat thans sinds bijna twee jaar haar werk verricht zal alle krachten inspannen om onze mensen, boven de opleiding die zij reeds ontvangen moeten hebben voor zij tot het Instituut worden toegelaten, goed op hun taak voor te bereiden.

De heer Moorman kan er verder van verzekerd zijn dat wij ons uiterste best zullen doen om werkelijk geschikte mensen voor dit werk aan te trekken.

De heer Kikkert (CHU) tenslotte sprak de wens uit dat de a.s. humanistische geestelijke verzorgers de waarde van de godsdienst zouden willen erkennen.

Wij zullen in de naaste toekomst in Ego ook op deze opmerking nader terugkomen. Thans wil ik volstaan met te verzekeren dat wij altijd doordrongen zijn geweest van de grote waarde die de godsdienst, in het bijzonder in West-Europa, heeft gehad voor de vorming van de individuele mens en voor het beschavingsniveau van de gemeenschap. Dat erkennen wij graag, ook straks in de kazerne, ondanks het feit dat het ons onmogelijk is het geloof in God met de heer Kikkert te delen.

Ik neem aan dat de heer Kikkert bereid zou zijn een soortgelijke verklaring t.a.v. het humanisme af te leggen.

Red.

Sportpaleis niet langer luchtkasteel?

Enkele weken terug heeft men in de dagbladen kunnen lezen, dat — mits Den Haag de bouwvergunning zal verstrekken — Nederland dan toch eindelijk zijn Sportpaleis met een wielersport zal krijgen. Hoewel een dergelijk Sportpaleis uiteraard niet uitsluitend ten dienste van de wielersport staat, maar aan verschillende takken van indoorsport huisvesting zal bieden, is dit bericht toch wel speciaal in de wielersportkringen met het grootst mogelijke enthousiasme ontvangen. Het is namelijk vooral de wielersport geweest, die bij de bouw van sporthallen e.d. in Nederland tot dusver steeds in de vergeten hoek heeft verkeerd.

De plannen voor de bouw van een Sportpaleis met wielersport in Nederland zijn bepaald niet nieuw te noemen. De eerste daten al van zo'n dertig jaar terug. Dat was in een periode waarin de wielersport — ook de baansport —

damse RAI-gebouw (viermaal) of in de Rotterdamse Nenihtal (twee keer) een zesdaagse werd verreden, lag de wielersport ook toen gedurende de wintermaanden in Nederland geheel stil. Dat er in die tijd al plannen voor een Sportpaleis met een winterbaan kwamen, was een logisch uitvloeisel van de overigens zo gunstige omstandigheden waarin de Nederlandse wielersport zich toen bevond.

Voor mij ligt een nummer van het toenmalige sportweekblad Sport in Beeld, gedateerd 31 januari 1933, waarin van de hand van mijn geachte confrater J. Hoven een artikel voorkomt met uitvoerige bijzonderheden over en zelfs een fraaie tekening van een Sportpaleis, zoals dat — naar een ontwerp van de architect J. van Erven Dorens — in oktober 1934 aan de Amstelveenseweg in Amsterdam had moeten verrijzen. Het is er nooit gekomen!

Men kan er lang en breed over praten, wat de redenen zijn geweest, dat de Sportpaleis-plannen in Nederland steeds weer in de doofpot zijn verdwenen. Er wordt — en niet helemaal ten onrechte — gezegd, dat de beroepsrenners uit de jaren dertig door hun gekonkelefoes in de zesdaagse hun zaak zelf geen goed hebben gedaan. Verder heeft natuurlijk ook de Tweede Wereldoorlog een langdurige stagnatie veroorzaakt in de verwezenlijking van de plannen, zo die er toen nog waren.

Misschien echter ging het de wielersport in de jaren dertig ook wel te goed. Misschien is die periode van bloei de oorzaak geweest van een zekere laksheid, welke een krachtige aanpak van de Sportpaleis-plannen in de weg heeft gestaan. Het ging immers allemaal goed. Waarom zou men zich dan het hoofd breken over een zo duur project als de bouw van een Sportpaleis?

Hoe het ook zij, het Sportpaleis bleef een diepgekoesterde wensdroom van de wielersportman. Toen het oorlogsgeweld eenmaal was verstomd, kon men hier en daar de kreet over het gemis van een winterbaan weer horen. En naarmate de jaren voorbijgingen met steeds meer klem. Dit had wel een heel andere oorzaak dan in die vooroorlogse periode.

Verdwenen

Nu was er geen sprake van een bloei-periode voor de Nederlandse baansport. De zomerbanen zijn in de oorlog vrijwel allemaal verdwenen. Slechts de betonnen wielersportbanen van Amsterdam, Utrecht en Nijmegen en de kleinere 'kuipjes' van Wageningen en Apeldoorn overleefden die donkere jaren.

Van die banen 'draait' echter alleen die van het Olympisch Stadion nog regelmatig in het zomerseizoen. De prachtige banen van Utrecht en Nijmegen zijn zelfs helemaal stil komen te liggen. Het feit, dat de Gooise wielersport in Hil-

versum, dankzij een lofwaardig initiatief van de wielersportclub De Adelaar herrees en in het zomerseizoen nu ook regelmatig zijn programma's voor onze jongere renners geeft, kon onder die omstandigheden de malaise slechts voor een zeer gering deel opheffen.

Thans staat er geen leger van Nederlandse renners aan het front in de wielersport, die er gedurende de wintermaanden in de buitenlandse Sportpaleizen worden geleverd. Peter Post is onze enige vedette en dat hij het als eenling in het buitenland nog tot een machtspositie heeft gebracht, mag een wonder heten. Onder onze amateurs schuilt veel talent, maar dit heeft te weinig gelegenheid om zich te ontwikkelen.

Noodkreet

De kreet om een winterbaan, zoals men die vooral gedurende de laatste jaren kon horen, is zo langzamerhand een noodkreet geworden. Boven de wielersport beiert namelijk de doodsklok. Het toenemende weggebruik met al zijn problemen maakt het steeds moeilijker voor de wielersport om op de wegen zijn expansie te vinden, zodat verwacht mag worden, dat in de toekomst deze tak van sport weer meer en meer op de wielersport zal zijn aangewezen. En waar moet men naar toe als er geen banen — en dus ook geen baanrenners, want de baansport is een sport van specialisten — meer zijn?

Zonder specialisten trekt de baansport geen publiek. Op de baan wil men sprinters zien, en achtervolgers, en ploegkoersers, en stayers of de duivelskunstenaars achter de dernymotor. Maar om deze specialisten te kweken, moeten er wielersportbanen zijn. Men ziet dus, dat men met deze zaak in een hoogst bedenkelijke vicieuze cirkel dreigt te geraken.

Daarom is de bouw van een Sportpaleis met een wielersport voor de Nederlandse wielersport een zaak van het hoogste belang geworden. Was in de dertiger jaren een winterbaan op eigen bodem nog slechts gewenst, nu is de bouw daarvan een dringende noodzaak. De verdere toekomst van de wielersport in Nederland is ervan afhankelijk.

Om deze reden juich ik met alle wielersportmensen de plannen voor de bouw van een Sportpaleis met wielersport, zoals die nu — en wederom in Amsterdam, terwijl ook Rotterdam en Eindhoven geluiden in die richting hebben laten horen — zijn gerezen, van harte toe. Om deze reden ook meen ik te mogen verwachten, dat de plannen nu eens niet in de doofpot zullen belanden maar met ijzeren vuist zullen worden verwezenlijkt!

GER SCHUURMAN

Injectie voor de baansport

in Nederland een periode van ongeken- de bloei doormaakte. Verspreid over ons gehele land lagen toen tientallen open wielersportbanen, die in de zomermaanden naar hartelust 'draaiden'.

Het op die banen gekweekte talent moest echter voor het zomerseizoen de landsgrenzen overschrijden om emplot te kunnen vinden. Dat is ook nu nog het geval. Het grote verschil is echter, dat Nederland toen dank zij zijn vele zomerbanen over een ongekend groot aantal renners beschikte, die ook op de buitenlandse winterbanen een eerste viool speelden. We hebben het over de periode van grootheden als Jan Pijnenburg, de gebroeders Van Kempen, Cor Wals, Frans Slaats, Kees Pellenaars en nog vele anderen.

Gelegenheidsbaantje

Met uitzondering van enkele jaren, waarin op een speciaal hiervoor aangelegd gelegenheidsbaantje in het Amster-

Hernieuwde kennismaking



Het is op een druilerige vrijdagavond, dat ik de Haagse binnenstad inrij op zoek naar een — wettelijk geoorloofde — plaats voor m'n wagentje. Dat het tegen negen uur loopt, is duidelijk door de menigte die bioscoopwaarts gaat of de film net verlaten heeft. Het laatste levert me, na een kwartiertje vruchteloos rondrijden, m'n parkeerplaats op en vanuit de grote kerk — dit voor wie Den Haag kent — is het door de Prinsestraat maar een kort nat stukje naar de Molenstraat, zo'n smal straatje waarin men de grote hotels niet verwacht, maar wel cafés en eethuisjes. Beide zijn er — dit voor wie Den Haag niet kent.

De voordeur heeft geen slot, maar als ik in het gangetje sta, moet ik weer terug om te bellen, want de volgende deur was dicht. Zo kom ik bij de Haagse schilder Hajé Smith.

— Ja, de laatste keer, dat was drie jaar terug, verkeerde ik wat het schilderen betreft in een overgangsstadium. Sindsdien is er veel gebeurd. Zelfs fijne dingen.

Elke dag is voor mij nog een dag vol verrassingen. Veel onaangename, maar die zou ik niet meer willen missen.

Ik ben nog steeds weg van Breughel, Jeroen Bosch en Seghers. Kan je ook altijd noemen. Valt weinig op aan te merken. Zeg Picasso en het wordt al moeilijker. Weet je wie ik wel ontdekt heb? de Lautrec. Had ik vroeger al, maar nu op een andere manier.

Hij is vriendelijk, negeerde het wat stamelende van m'n begin, veroorzaakt door de dubbele reden van mijn komst: Ego en mijn behoefte aan hernieuwd contact. Mijn vragen naar de gang van zaken, mijn belangstelling voor zijn recent werk en zijn mening over bepaalde dingen, moeten voor hem wel een dubbele-interesse-bodem hebben. Maar hij is vriendelijk en nam het gesprek over.

— Ik leef nog altijd ongeregeld. Dat voorkomt sleur. Word nooit gewoontemens. Het gevaar hiervan is nl. dat je gaat denken dat anderen gelijk hebben. Dat is niet zo. Zij zijn er naast. Anders zouden zij zich niet zo mateloos vervelen achter het TV-kastje of over anderen praten, die een groter of kleiner beeld hebben.

Ik mompel wat halve zinnen, losse woorden, en probeer te begrijpen wat er achter zijn wat hortend praten aan gedachten leeft.

— Slaap eens staande of eet liggende. Begin de dag met een bordje soep. Doorbreek het juk der gewoonte. Niets is onmenselijker dan automatisch de krant te pakken om zes uur 's avonds. Automatisch ga je anderen de schuld geven van je eigen echecs. Automatisch ga je je zelf serieus nemen of de één of andere ideologie, die je aan gaat hangen om uit de sleur te komen. Iemand die geen gewoonten heeft, hangt niets aan. Hangt hoogstens zich zelf aan, zonder enthousiasme. Het is weinig, maar waarachtig.

Neem de verhouding man-vrouw. Gewoonte en taboes maken de meeste huwelijken tot een poel van ellende.

Uit gewoonte worden de gewoonten van ouders voortgezet.

Eten stipt op tijd: uit gewoonte

Samen slapen: uit gewoonte

Kinderen krijgen: uit gewoonte

Ter kerke gaan: uit gewoonte.

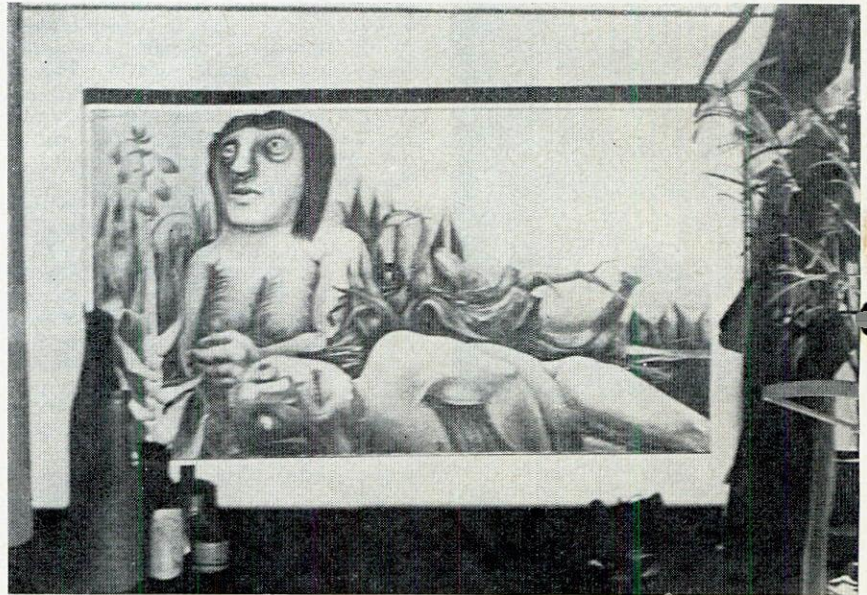
Een muur van gewoonten opgetrokken tussen man en vrouw, belet, dat zij elkaar ontdekken.

Ik probeer wat directer te worden en poneer iets over kunst als typisch menselijke uiting — onderdeel-hoogtepunt

te; wil je voelen dat je leeft, verander je ontbijt, onregelmatig.

De wereld waarin ik leef, waarin wij leven is vrij ongezellig. Atoomdreiging, toenemend aantal verkeersongelukken, sluipschutters, loonsverhoging, enz. enz.

Ik geniet ervan en probeer het te schilderen. Noterend. Soms mededogen opbrengend voor hen die eraan trachten te ontkomen. Die trachten te ontkomen aan die wereld, waar algebra nuttig, tekenen vrij overbodig, vrouwen een uitzet, de vrouw een moeder, de droom zinloos en een kunstenaar een viespeuk



Eén van Hajé Smith's schilderijen

van cultuur en beschaving — haar invloed... waarop hij tamelijk sceptisch ingaat.

— Met andere woorden, je wilt weten waarom ik schilder zoals ik schilder en waarom niet wat gezelliger.

Ik heb een hekel aan gezelligheid, gesymboliseerd door thee met sprits, eindeloze televisieavonden en hand in hand voor de kachel. Ik houd van bier in een zieke kroeg, misdaadfilms en een vrouw met groene ogen onder een douche, maar vooral van afwisseling. Elke ochtend ei op je brood wordt een gewoon-

is. M'n vrouwvogel-motief, dat zes jaar terug in m'n werk opdook is mis-schien daarvan een symbool. Ik houd van haar zonder passie, maar met tranen in de ogen.

Dat je als schilder de wereld zou kunnen verbeteren, is een lachertje. Zij is onverbeterlijk.

Mijn buurman, een bekrompen klets-kous, is onverbeterlijk. Al smeet ik hem van onder tot boven in de verf en knijp drie tubes Engels rood uit in neus en

met Hajé Smith

oorgaten: hij blijft een bekrompen klets-kous. Te denken, dat hij door deze artistieke manipulatie een diepzinnig zwijger zou worden, is een misverstand. Dergelijke misverstanden prikkelen mij tot schilderen.

Daarbuiten deze pikanterie: mijn buurman heeft een oordeel over schilderkunst!! Dit heeft hij gemeen met alle mensen. Is dat niet heerlijk? Leen me tien gulden voor een fles Witkamp en ik kan daar een hele avond over door mijmeren.

Je kunt wel zeggen, dat ik meer dóór dan vóór de mensen schilder. Dit heeft zijn voordelen. Ik kan schilderen zoals ik het wil en ik word niet rijk.

Wat ik nog meer doe dan schilderen? *(ontwijkt hij mijn vraag naar wat hem zo al bezighoudt)* Dat is een heleboel. Ik zal een keuze maken: In de eerste plaats geroosterd brood eten. Met kaas. Ik kan enorme hoeveelheden geroosterd brood op. Overigens is deze behoefte

moeilijker te vervullen dan je zou denken. Het gaat namelijk om de kaas. De juiste soort kaas te vinden voor geroosterd brood is een welhaast onoplosbaar probleem, waar ik niet over uit wil weiden. Trek nu niet de conclusie, dat ik dagelijks geroosterd brood eet. Maak van zo iets geen gewoonte. Voordat je het weet, heb je de naam een geroosterd brood-eter te zijn. Ik heb pas een nieuw broodrooster gekocht, dat de kwaliteit van het geroosterde brood tot ongekende hoogte opvoert. Ik zou zeggen, kom nog eens een avond langs. Ik zal je geroosterd brood met kaas laten eten, zoals je je leven nog niet geleden hebt.

Lezen doe ik ook. Ik vind er helaas niet veel tijd meer voor. Als ik wil lachen, lees ik de Eva, in alle andere gevallen Kafka, Hermans of Bölse.

En dan natuurlijk geld verdienen, maar dat is heel vervelend. Ik heb er geen natuurlijke aanleg voor. Iets doen waar je niet goed in bent is naar. Ik ben ook altijd blij als het weer uitgegeven is, dat doe ik zo vlug mogelijk.

Op een terras zitten in de zon vind ik ook heel prettig. Zodra er zon is, zoek ik een terras. Een terras heeft iets van een aquarium. Met honderd andere vissen sta je stil in 't water en kijkt met open bek naar buiten, naar de overmatige activiteit. Je laat je geregeld voederen. Met bier. Mensen denken dan dat je niets doet. Dat is een misverstand. Ik werk. M'n leven is mijn werk en omgekeerd. Anders dan voor, geloof ik, een musicus, is er bij een schilder geen grens tussen zijn werkelijkheid binnen en buiten zijn werk.

O ja, muziek. Jazz. Om wat namen te noemen: Coltrane, Thelonious Monk, Sarah Vaughan. Van de klassieken begrijp ik alleen Bach en wat daar voor was. Daarna wordt het wat pretentius.

Onder het praten heeft hij een plaat opgezet. Ik herinner me nog van vroeger dat dit van hem een teken is van zich prettig voelen en in no time ligt de grond bezaaid met platen en hoezen en laat hij zijn laatste schetsen zien, meest droomachtige en fascinerende, ietwat gedeformeerde personen en situaties, niet naar oorspronkelijk natuurgetrouwe studies, maar direct ontstaan.

Ha, je wilt een woordje horen vallen, als neorealisme of absurdrealisme of hoe de hokjes ook mogen heten.

Je kunt hoogstens achteraf zeggen wat je hebt gedaan, bovendien doen anderen dat, die daarvoor betaald worden. Het merkwaardige is, dat je zat kunt zijn van goede bedoelingen, onder het schilderen verandert dat en het resultaat heeft vaak weinig meer te maken met je oorspronkelijke intenties. Zelf denk ik er ook niet over na. Ik concentreer mij alleen op het zuiver ambachtelijke (voor mij dus de techniek van schilders als Van Eyck en Breughel) de rest komt als het ware mee. In inspiratie geloof ik niet. Wel in stemming.

Om in stemming te komen verkleed ik mij dikwijls, zet een hoed op, of trek een ouderwets pak aan. Dit alles speelt zich af in mijn atelier. Naar buiten toe tracht ik een normale indruk te vestigen. Het is met een zekere schroom, dat ik deze intimiteiten onthul.

Verder hangt natuurlijk veel af van het model dat je op een gegeven moment tot je beschikking hebt. Vaak, en dit geldt vooral voor vrouwelijke modellen, doet de sfeer van het atelier hen uitstijgen boven hun saaije alledaagsheid. Dit is jammer. Ik wil ze schilderen zoals ze zijn en niet alleen hun beste momenten.

Het regent nog steeds, zij het niet meer druilerig, en het is geen vrijdagavond meer als ik richting grote kerk vertrek, in tenminste één van mijn beide intenties geslaagd.

W. J. STUYVER

Hajé Smith in zijn atelier



Humanistisch Credo

KENNISMAKING

De lezer weet het reeds uit de aankondiging in het december-nummer; Ego gaat met de ingang van het nieuwe jaar het blad worden van de humanistische geestelijke verzorging voor militairen. Men behoeft daarvan niet te schrikken. Het blad blijft gericht op de jonge lezer en zijn belangstelling.

Dat betekent niet dat we die jongeren naar de mond willen praten (daarvan heeft Ego trouwens nimmer blijk gegeven) maar wel dat we ons eerlijk willen verdiepen in de problematiek van de jonge mens van deze tijd. Het behoeft geen betoog dat dat voor een deel de problematiek van alle mensen is. Het valt echter niet te ontkennen dat er ook aparte jongeren-problemen zijn en dat bovendien bij de beschouwing van algemene problemen het accent bij de jongeren soms anders valt.

Wij hopen vooral ook de jongeren zelf aan het woord te laten. Daarom verheugt het ons bijzonder dat alle jongeren die tot nu toe medewerkten aan Ego als vaste medewerkers zijn aange-

bleven en dat dat aantal zelfs nog is uitgebreid. Men vindt hun namen op de eerste pagina van dit blad.

Maar ook de lezers kunnen gebruik maken van de ruimte van ons blad. Wij nodigen bij deze gaarne iedereen die wat te zeggen heeft en dat kan zeggen uit om zijn pennevruchten in Ego te publiceren. Op deze manier kan Ego blijven wat het tot nu toe was: een levendig jongeren-blad.

Dat neemt niet weg dat er wat meer ruimte zal worden besteed aan de behandeling van typisch geestelijke problemen. Laat men niet denken dat dat dus de saaie afdeling van Ego wordt! Wij hopen dat deze kolommen niet uit de toon zullen vallen. Wij willen vlotte en to the point geschreven artikelen met diepgang, wij willen discussies uitlokken juist over die geestelijke problemen waarvoor jonge mensen belangstelling hebben, wij willen vooral ook de jonge mensen daar zelf in betrekken. Ook deze kolommen staan dus voor onze lezers

wagenwijd open! Wij zullen ons best wel doen maar het hangt ook van de lezers af of het nieuwe Ego wat wordt!

Ondertussen is het dus zo dat de redactie van Ego met ingang van dit nummer in handen is gekomen van de schrijver van dit artikel. Waar ik dus in den vervolge leiding zal moeten geven aan de discussies in Ego leek het me dat de lezers er recht op hebben om te weten hoe ik zelf denk. Het zal niemand verbazen als ik beweer dat ik humanist ben. Maar wat zegt dat eigenlijk? Er zijn zoveel humanisten en ze denken soms zo verschillend. In het onderstaande vindt men dus een verdergaande uiteenzetting van een levensvisie, een persoonlijk, humanistisch credo als men wil.

Het is niet geschreven om anderen te overtuigen. Dit is mijn humanisme, daar behoeft verder niemand zich wat van aan te trekken maar de lezers hebben er recht op te weten wat ze aan hun redacteur hebben. Wie het bijgaand artikel leest weet dat dus.

IK BEN GEEN OPTIMISTISCH HUMANIST.

Dat zinnetje staat zo eenvoudig op mijn papier maar ik besef dat het heel wat toelichting vraagt. Daarvoor is het nodig tenminste twee vragen onder ogen te zien die direct met de kwestie optimisme/pessimisme te maken hebben nl.

- Wat is de menselijke situatie?
- Wat is de mens?

Absurd

Over beide vragen valt niets met zekerheid te zeggen maar ik beantwoord ze vanuit mijn humanistische visie.

De menselijke situatie is voor mij absurd. Ik zal proberen dat duidelijk te maken (het woord absurd is ontleend aan de terminologie van Albert Camus).

Ik geloof, als humanist, niet in het bestaan van God. Ik zal uiteraard de consequenties van dat ongeloof onder ogen moeten zien.

Als God niet bestaat is er dus ook geen Goddelijke Openbaring. Dat betekent dat wij staan tegenover een zwijgende wereld. Toch vraagt de mens. Hij vraagt naar de zin van de wereld, naar de betekenis van zijn eigen plaats daarin.

De mens vraagt, de wereld zwijgt! Dat is de absurditeit van de situatie waarin de mens verkeert.

Ik moet de lezer wel vragen dit punt echt op zich te laten inwerken, het is

voor mij namelijk veel meer dan een nuchter constateren van feiten.

Wij zijn geplaatst in een voor ons onmetelijke wereld, onmetelijk naar het kleine en naar het grote, en weten niets omtrent de zin daarvan, ja we weten zelfs niet of er wel een zin aanwezig is.

Daar gaat het om: we weten niet eens of er wel een zin aanwezig is! Ook als God wel bestaat weet de mens nog niet wat de zin van de wereld is maar hij mag er dan tenminste op vertrouwen dat zulk een zin aanwezig is.

We staan tegenover een zwijgende, koude, vreemde wereld. Er is een breuk tussen de mens en de wereld waarin hij moet leven. Die wereld is vreemd voor hem of beter: hij staat als 'een vreemdeling' in die wereld.

Natuurlijk heeft de mens zich niet neergelegd bij deze situatie. Op allerlei wijzen heeft hij getracht die wereld te interpreteren. De mens heeft een hem antwoordende wereld geschapen! Men sprak over God, het Al-Ene, de Zijns-eenheid enz.

De ontdekking van het atheïsme is dat dat allemaal illusies zijn. We weten niets omtrent een eenheid van de wereld; integendeel de wereld doet zich aan ons voor als een oneindige verscheidenheid. In die verscheidenheid ontdekken we onszelf! Dat is het uitgangspunt van ieder humanisme.

Eenzaam

In deze visie is de eenzaamheid van de mens vanzelfsprekend. Wij staan eenzaam in de ons vreemde wereld. Om die eenzaamheid te ontkomen heeft de mens de wereld bevolkt met goden. Het was ongetwijfeld een grandioze poging maar hij was tot mislukking gedoemd toen de mens door kreeg wat hij bezig was te doen. Toen kon Nietzsche verklaren: God is dood. Hij kondigde daarmee uiteraard niet het overlijden van God aan maar het einde van menselijke illusies. Wat bleef was de eenzaamheid.

Ik weet dat er lezers zullen zijn die worden geïrriteerd door dat woord eenzaamheid. Ik deel hun gevoelens. Er is niets irriterender dan een onontkoombare eenzaamheid. Ik wil echter deze werkelijkheid, deze ijskoude werkelijkheid, onder ogen zien. Ik hecht niet aan de illusie van de grote zomernachten als we ons één voelen met het fonkelend firmament dat zich boven onze hoofden verheft.

Dat fonkelend firmament is een verzameling wereldjes van steen, stof en water. Met misschien hier en daar wat mossoort n. En als we heel veel geluk hebben op miljoenen lichtjaren van ons verwijderd nog een planeet met op ons gelijkende wezens, even eenzaam als wij.

Onze eenzaamheid wordt absoluut tegenover de dood. De zinloosheid van ons bestaan wordt het best gekenmerkt door

het feit dat we op een will-keurig moment zonder meer in het niets verdwijnen.

De dood is het meest verachtelijke verschijnsel dat we kennen. Wie spreekt over 'de heerlijkheid van de dood' koestert blijkbaar illusies over een hiernamaals of is niet zo geschikt voor het leven.

De dood bevestigt de absurditeit van de menselijke situatie. We gaan ten onder in een nog steeds zwijgende wereld. De dood is de nederlaag van het menselijke, ook van alle menselijke illusies, het is: de ondergang in het niets!

Tegenover de dood is onze eenzaamheid absoluut.

De mens

Wat is de mens?

De mens ontdekt zichzelf in deze situatie. Een situatie die niet zo rooskleurig is maar dat wordt de mens zich eerst veel later bewust.

Vooreerst ontdekt hij zich zelf als leven. En dus, vanzelfsprekend inherent aan het levensverschijnsel, met een onuitroeibare levenswil in zich. De mens kan niet anders dan het leven beamen, hij wil het leven behouden, zijn gehele beschaving is één grote poging tot levensbehoud en levensvermeerdering.

Levensvermeerdering is het protest tegen de verachtelijke dood. Dat weet de mens zelfs onbewust en hij handelt er naar.

Het menselijk leven is in al zijn onbewuste en bewuste vormen de opstand van de mens tegen de absurditeit en de dood.

Natuurlijk heeft de mens wel gepoogd aan de dood te ontkomen. Hij heeft de illusie van het eeuwige leven geschapen maar Nietzsche heeft reeds verkondigd dat het niet om het eeuwige leven maar om de eeuwige levendigheid gaat.

De mens heeft gestaan voor de gedachte van de zelfmoord. Albert Camus stelt dat er in werkelijkheid slechts één filosofisch probleem is nl. dat van de zelfmoord. Maar hij verwerpt die zelfmoord. Immers zelfmoord is ontrouw aan je zelf, is de nederlaag erkennen voor die er is.

Er is de vlucht voor de dood.

Misschien wordt in de westelijke samenleving ons streven nog het best gekenmerkt door vlucht voor de eenzaamheid, vlucht voor de dood. We spreken niet over de dood, we verdringen hem naar de rand van ons leven en we ho-

De heer H. Lips, schrijver van dit artikel, in zijn werkkamer in het Coornherthuis



pen dat als die dood toch eenmaal komt het vooral snel en onverhoeds mag zijn.

Opstand

Als humanist verwerp ik al deze wegen. Er is voor mij slechts één mogelijkheid nl. de opstand tegen de dood.

In deze opstand voltrekt zich het enige werkelijke in ons leven nl. onze menswording. En daarom gaat het in het humanisme. Ik verkies de opstand tegen de dood boven de opstanding in het eeuwige leven omdat ik alleen zó mens kan zijn. Opstanding betekent afstand doen van menselijkheid en dat ligt buiten mijn gezichtsvermogen. Opstand betekent volledige aanvaarding van de menselijkheid met alle consequenties daarvan. Ook de consequentie van de nederlaag.

Want het is duidelijk: eenmaal voltrekt zich die nederlaag in de dood. Maar daarvoor heeft zich het wonder van mijn menswording voltrokken. En dat was slechts mogelijk omdat ik me van tevoren van de nederlaag, de dood, bewust was.

De menswording van de mens in het aangezicht van de dood, dat is in een nutshell mijn levensovertuiging.

Het is een levensovertuiging die de volledige grondslag voor een menselijke moraal in zich draagt. Immers in die menswording ontdekken we de ander als mede-mens d.w.z. als mede-eenzaame, als medeabsurde en het is duidelijk dat we de eenzaamheid tussen die ander en ons zelf nimmer kunnen doorbreken, die ander blijft 'vreemdeling' voor ons, maar tegelijkertijd hebben we hem nodig als ons zelve. Die ander is onontbeerlijk voor onze menswording en voor het behoud van het leven maar tegelijkertijd staat hij ons daar bij in de weg, hij is de opperste vervulling van ons leven en tegelijkertijd een aanslag daarop.

In de gemeenschap der mensen, in de verlorenheid van de eenzaamheid, ook binnen die gemeenschap, in de samenleving met de ander, met alle kwelling en liefde daaraan verbonden, voltrekt zich onze menswording. Tot de dood er op volgt.

Maar wat betekent de dood nog als we juist door het weten van die dood de kans hebben gekregen het enige te worden dat we kunnen worden nl. mens?

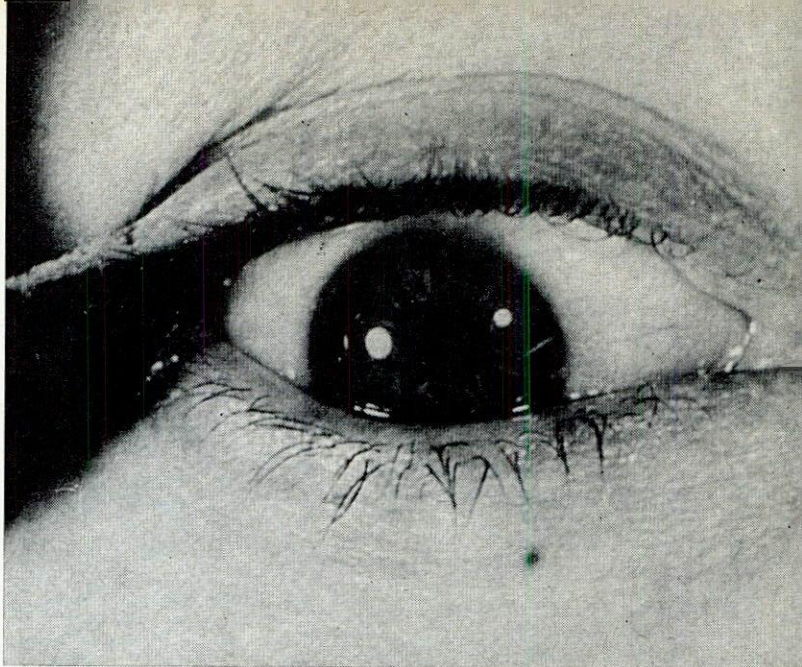
Ik besef dat het nodig zal zijn sommige punten van deze levensovertuiging in volgende nummers van Ego nog nader toe te lichten.

Ik ben dit artikel begonnen met de opmerking dat ik geen optimistisch humanist ben. Mag ik het nu aan de intelligentie van de lezer overlaten om uit te maken hoe optimistisch of pessimistisch ik ben?

H. LIPS

In de kamer was een kleine nis, waarin hij onopgemerkt door het televisie-oog kon zitten schrijven; daar hield hij zijn dagboek bij. Maar alle overige handelingen in zijn kamer werden nauwlettend geobserveerd. En hij was niet de enige: het oog was in alle kamers in alle huizen. Dag of nacht, hij kon niets doen zonder gezien — en dus beoordeeld — te worden; als een eencellig wezen onder de lens van een microscoop. Big brother was watching.

Big brother is watching



Visie op 'Candid Camera'

Deze essentie van beklemming in George Orwells boek '1984' is hard op weg realiteit te worden. Nog kennen we in Nederland de 'Big Brother' niet, maar er zijn landen waar hij wél is. Zijn controle-apparatuur wordt angstwekkend geperfectioneerd en als er ooit een 'Big Brother' in Nederland zou komen, zou een controlesysteem zeer eenvoudig technisch realiseerbaar zijn. Vanwaar dit pessimisme?

Naar aanleiding van Bert Haanstra's nieuwste film 'Alleman' — of liever: naar aanleiding van de techniek waarmee deze film is gemaakt.

'Alleman' is (na 'Zoo') Haanstra's tweede candid-camera-film. Dat wil kortweg zeggen, dat er géén acteurs in voorkomen en dat de mensen die gefilmd werden, nooit wisten dat ze gefilmd werden. Ruim zesendertig kilometer film heeft Haanstra met zijn 'verborgen' camera opgenomen. Daarvan is ongeveer anderhalve kilometer film (d.i. ongeveer 90 minuten) na de eindmontage overgebleven.

Het is allemaal niet nieuw: candid camera is — ook in Nederland vaker toegepast; maar bij het gebruik van de 'verborgen' camera en vooral op een zo grote schaal als hier bij 'Alleman' dient men zich af te vragen wat de consequenties van 'verborgen' filmen zijn. Dat is geen filmisch probleem en zelfs geen artistiek — dat raakt alle geleidingen van onze samenleving.

Twintig jaar geleden was ons massacommunicatiesysteem — afgezien van de versturende werking van de Tweede Wereldoorlog — bij lange na niet zo uitgebreid als momenteel. Levende en zichtbare agenten waakten over onze verkeersveiligheid en het filmjournaal ging in die dagen niet de straat op. En over twintig jaar — als we Orwell mo-

gen geloven — zal men ons wat persoonlijke vrijheid betreft misschien benijden, maar men weet tenminste dat men continu geobserveerd wordt en past zich daaraan aan.

Nu — in 1964 zitten we in een overgangperiode en dat brengt onvermijdelijk problemen met zich mee: verkeerscontrole door middel van televisiecamera's, bedrijfscontrole door TV-monitors, journaalfilmers zwerven door het hele land en duiken op de meest onwaarschijnlijke plaatsen (soms 'candid') op. De film- en televisiecamera is overall en kan mét het Amerikaanse detectivebureau Pinkerton als leuze onder het 'open-oog-embleem' zetten: 'We Never Sleep'.

Het is duidelijk: naarmate de massacommunicatiemiddelen groeien, verliezen we steeds meer van onze 'privacy'. Niet alleen dat we de kans lopen gefilmd of gefotografeerd te worden: we worden — of we het willen of niet — geconfronteerd met mensen en dingen van ver over onze landsgrenzen. Zij dringen in onze (gedachten)wereld binnen en sommigen verwerven zich er een blijvende plaats.

De 'candid camera' is voor cineasten heerlijk speelgoed. Reacties die de beste acteur niet voor de lens kan toeveren, liggen in de realiteit maar voor het oprapen, mits... de persoon die men filmt, het zich niet bewust is. Zegt Haanstra daarover: 'Als ze zien dat ze gefilmd worden, denken de mensen: "dat is voor het journaal. Ik ga zwaaien en gek doen, dan kan mijn familie vanavond op de televisie zien hoe gek ik kan doen..."'

Dat is — zei hij erbij — een natuurlijke menselijke reactie, die zeker niet gebonden is aan Nederland. Maar de candid-camera-man zoekt andere dingen.

Hij wil de mens observeren zoals hij zich gedraagt als hij zich niet geobserveerd waant. Dat is in feite een tegen-natuurlijk procédé, maar film wordt nu eenmaal te vaak gezien als een tweede realiteit, zodat tegen candid-filmen geen enkel bezwaar zou zijn, maar...

Er zijn twee manieren van candid-filmen: óf men verbergt de camera voor de mensen die men wil filmen, óf men laat ze aan de camera wennen. Dat laatste procédé is onder meer met veel succes gebruikt in de Engelse korte film 'Mamma don't allow', die een impressie geeft van een dansavond in een Londense jazzkelder.

De makers hebben — en dat was niet eenvoudig — de camera wekenlang zonder celluloid erin laten draaien, tot alle habitués aan het toestel en de cameraman gewend waren. Je kunt nu eenmaal niet week-in-week-uit van acht tot twaalf voor de lens blijven staan en zwaaien. Op het laatst hadden de jazzenthousiasten lak aan die cameraman met zijn toestel en gingen gewoon hun gang. Toen pas heeft men film in de camera gedaan. Het resultaat was verrassend en echt, spontaan. Bovendien, dit is een eerlijk resultaat en de mensen die gefilmd werden, kunnen later nooit boos worden om een vermeende 'inbreuk op hun privacy'. Immers, als ze niet gefilmd hadden willen worden, konden ze naar een andere jazzkelder gaan. De camera stond hier dus open en bloot — het publiek voor de lens was eraan gewend.

Dat is een hanteerbare methode als je als cineast te maken hebt met een duidelijk groepspatroon, maar in een warenhuis kun je deze methode niet toepassen, omdat de diverse kopers even zwaaien en dan hunsweegs gaan. Daar is dus de filmer aangewezen op zijn

'verborgen' camera. Dat wordt pas echt 'candid'.

Van beide manieren krijgen we deze maanden een Nederlands voorbeeld te zien: Haanstra's 'Alleman' is opgenomen in verborgen-candid, terwijl Kees Brusse in zijn 'Mensen van Morgen' (een serie vraaggesprekken met jonge mensen, waarvan alleen de antwoorden worden vertoond en als één geheel worden gemonteerd) zijn jongens en meisjes voor de camera zette en ze aan de camera en de filmploeg eromheen liet wennen.

Verborgen hoeft bij candid overigens niet steeds te betekenen 'weggemoffeld': het gaat er alleen om, dat de gefilmde zich niet bewust is dat hij wordt gefilmd. Op momenten van hevige spanning, als de aandacht van het publiek ergens anders op gericht is, hoeft de candid-filmer zijn toestel niet weg te stoppen.

Bij de uitverkoop kon Haanstra ongehinderd door een warenhuis wandelen en filmen: de huisvrouwen hadden meer oog voor de koopjes dan voor de camera. Een nog duidelijker voorbeeld is de film van de moord op president Kennedy. Tot op het moment van het schot was deze film een documentaire. Toen het schot eenmaal gevallen was, werd het 'candid', omdat niemand in de presidentiële auto's nog oog had voor filmers en fotografen.

Daardoor zijn in het dagblad ook juist die foto's het meest gebruikt, die een 'candid view' van een bepaalde situatie geven: niet minister Luns die op Schiphol poseert met een andere diplomaat, maar die zelfde minister in de Tweede Kamer in fluistergesprek met

zijn collega's — met een telelens genomen vanaf de tribune.

Is het gebruik van de 'candid-camera' voor ons allen toelaatbaar? Het gaat er niet om, dat de candid-camera gebruikt wordt, maar wie hem gebruikt en waarvoor. Jacopetti heeft met 'Mondo Cane' laten zien hoe het niet moet. Onder het mom misstanden te willen etaleren, heeft hij allerlei individuen en toestanden te kijk, voor gek gezet.

Peter Staugaard — om een Nederlands voorbeeld te noemen — heeft het in zijn filmpje 'Amstellarie' zeer beschaafd, maar daarmee nietszeggend gedaan. Zijn verborgen camera registreert mensen en gebeurtenissen die zó weinig te betekenen hebben, dat ze dóór hun betekenisloosheid al beledigend worden voor de geportretteerden.

Duidelijk: het is moeilijk om de candid camera goed te gebruiken. Goed — dat wil in dit geval zeggen: niet beledigend of anderszins kwetsend voor de gefilmde en tegelijkertijd toch niet nietszeggend. Haanstra heeft dat geprobeerd met 'Alleman', waarin hij een beeld wil geven van 'de' Nederlanders. Een zeer heterogene en losse groep, maar altijd nog concreter dan Staugaards mensen aan de Amstel, die werkelijk niets met elkaar gemeen hebben.

In deze tweede helft van de twintigste eeuw zijn wij continu aangewezen op de discretie van degenen die werken in de massacommunicatiesector: persfotografen, journalisten, cineasten en journaalfilmers — om een paar te noemen. Bij de gratie van hun discretie houden wij onze privacy. Want — zegt Haanstra — hoe makkelijk is het niet om bij voorbeeld een dik mens aan het strand belachelijk te maken. Je wacht maar tot ze opstaat en wegwaggelt en je hebt een lacher; maar een heel goedkope lacher.

Beeld uit 'Alleman': Zonnend bij het Nationaal Monument op de Dam.



Strandloper gevangen door Haanstra's 'Alleman'-camera.



Zolang filmers dit weten en er zich van bewust zijn dat ze zich eraan moeten houden, is er geen enkele reden tot paniek à la Orwell. Hoe verleidelijk zou het voor de redacteur van het televisiejournaal niet zijn een verborgen opgenomen film van een inbraak (of: meer plausibel — een winkeldiefstal) uit te zenden. En als de journaalploeg er met dat vooropgezette doel op uit zou trekken, zouden ze héél wat kunnen filmen zonder zelf gezien te worden. Gelukkig kent het grootste deel van onze filmers de maatstaven waaraan men wat in dit geval 'kan of niet kan' kan toetsen.

HENK J. MEIER

Oponthoud in Tanger



Wolverterijen in een straat in de medina.

Op een terras in de schaduw drink ik muntthee, het is zoet en wel lekker; in ieder geval is het water gekookt, zodat je er geen dysenterie van over zult houden. Ik verplicht mij tot wat corvee: het schrijven van ansichtkaarten. 'Souvenir of Tanger' staat erop.

Ik kijk naar mijn souvenir van één nacht overnachten in de jeugdherberg: éenentwintig rode vlekken op mijn linker- en negentien op mijn rechterhand. Tijd om over de rode vlekken van het één of ander Arabisch huisdier na te denken, heb ik niet, want er stoot mij weer iemand aan die iets wil verkopen. Nu zijn het leren muiltjes.

Overal achtervolgen je hier zorgzame mannen die je graag aan alles wil-

len helpen en die je alles willen laten zien.

'Hallo boy, how are you,' beginnen ze altijd. Ze lopen met je mee en proberen in alle talen aan de weet te komen waar je vandaan komt. Tweehonderd meter verder weten ze dat nog niet en weet ik, dat hij een 'nice hotel' voor mij weet, dat hij een typisch Arabische winkel kent met goedkope spullen. Of ik wil twisten, vrouwen zoek, dan wel mijn geluk in de hasjes wil zoeken.

Wanneer ze eindelijk de moed opgeven, zeggen ze meestal: 'Goodbye, auf Wiedersehn' en geven er een paar Arabische vloeken achteraan.

Op het terras laat men je ook niet met rust. Nu komt een schoenpoetser, die tot mijn verbazing direct weggaat als ik 'nee' knik. Nadat ik nog een kaart met 'de hartelijke groeten' heb geschreven, volgt een verwilderde Arabier, die vindt dat ik een gewezen deken kan gebruiken. Hij noemt een prijs in dollars en ik zeg 'nee, merci.' Hij zakt met de prijs en komt gezellig bij mij zitten. Hoeveel ik er dan wel voor geef. Pas wanneer ik met hem ruzie maak over het feit, dat ik het ding niet mooi vindt, gaat hij mopperend weg.

Een bedelaar neemt het van hem over. Wanneer eindelijk de kaarten geschreven zijn, kijk ik vermoeid naar de mensen die hier voorbijgaan. Je ziet jonge Arabieren die meestal Europees gekleed gaan en oude Arabieren met tot aan de grond reikende gewaden.

Men is hier na de dertig een oude man met een verweerd gelaat. De meesten zijn lopende 'voddendalen'. De vrouwen gaan gekleed in donkere kleding of bontgekleurde gewaden, die ze weet-ik-hoe om zich heen gedrapeerd hebben. Bijna allen gaan gesluierd, zodat men ze alleen aan de ogen kan taxeren, ogen, waarmee ze je indringend aan kunnen kijken.

Minachting

Een jongen van een jaar of veertien komt langs en groet mij vrolijk. Ik groet hem terug. Even later staat hij naast mij. In goed Engels vraagt hij of ik al een hotel heb. Hij weet vrouwen voor mij. 'Nee, dank je,' logisch volgt daarop: 'wil je jongens?' 'Nee, dank je.' 'Maar wat wil je dan!' roept hij vragend uit. 'Ik wil slapen,' zeg ik afwerend. 'Ja, dat is goed voor je,' en een minachtend gebaar makend, loopt hij weg.

Onwillekeurig denk ik weer aan de jochies die vanmiddag bij een waterpomp in de medina (het oude Arabische stadsgedeelte) condooms uitwasten en ze op 'waterproof' controleerden...

Een jonge Amerikaan schiet mij aan om de koers van het Marokkaanse geld te vragen. Iemand wil geld voor hem wisselen. Hij blijft gelukkig maar

even praten, want straks gaat zijn boot weer terug. Vier uur is hij dan in Tanger geweest. Ik vraag hem hoe Afrika hem bevalen is. 'Niet slecht' is zijn opinie. Wie verre reizen doet, kan veel verhalen...

Zwarte markt

Als ik weer in de jeugdherberg kom, begroet de jeugdherbergbeheerder mij vrolijk. Hij is een leuk Arabiertje, dat als je hem wat vraagt, tenminste betaald antwoord geeft. Hij heeft maar één handel: hij wisselt geld voor een voordelige koers. Hoe hij zoveel kan geven, vroeg ik. 'Black market,' lachte hij.

In de stinkende slaapkamer ligt nog steeds een groepje Engelsen op bed. Het stel heeft het haar tot op de schouders laten groeien en rookt de hele dag kiev. Kiev is het nationale Marokkaanse verdovende rokertje, waarvan het roken niet verboden is, wel het verbouwen of het verkopen.

De Engelse jongens geven de lange pijpen de kring rond. Met de ogen halfgesloten nemen ze er een trek van en laten als schooljongens die stiekum een sigaret roken, de rook langzaam uit hun monden walmen. Een Marokkaanse student verzekerde mij, dat het een slecht soort kiev is, met veel onkruid erdoor. Het stinkt wel.

Ik loop naar buiten, in de tuin zit een Duitser. Hij laat mij een zakje met kiev zien. 'Voor thuis,' zegt hij. Ik zeg hem dat hij dan wel voor de douane mag oppassen. 'Waarom,' zegt hij naïef, 'het is slechts een souvenir.'

Morgen weer

Eindelijk is het tijd om naar de bus te gaan die mij naar Fez zal brengen. Gisteren wilde ik al, maar toen was de bus vol. Hoe ik er dan kon komen, vroeg ik de kaartjesverkoper. 'Wel niets aan de hand, morgen gaat er immers toch weer een bus!'

Bij de bus stonden de handelaartjes met van-alles-voor-onderweg, al te wachten. Ze hadden geen succes. Mijn tas werd boven op de bus tussen de kakekende kippen van de medereizigers gebonden. De man die mijn tas vastbond, verlangde een gulden van me.

Natuurlijk veel te laat reed de bus weg. Bij een cafeetje onderweg hield de bus stil. Toen ik, na een drankje gedronken te hebben, bij de bus terugkwam, stond een jonge haveloos geklede bedelaar bij het portier van de bus. Op huilende toon begon hij luid te klagen. Zelfs de Arabieren, die toch wel wat gewend zijn, gaven hem wat.

Nadat de bus wegreed, werd de bedelaar door een goed geklede Arabier weggeleid. De bedelaar gaf hem al zijn opgehaalde geld. Zo heeft iedereen hier zijn handeltje... TOM WEERHEIJM

Een Marokkaanse waterverkoper.





Roland Kirk:

GEEN KUNSTENMAKER, MAAR KUNSTENAAR

We hebben in de jazz de laatste paar jaar niet te klagen over een gebrek aan verrassende nieuwigheden. Er worden steeds meer instrumenten toegevoegd aan de gebruikelijke bezetting van trompetten, trombones, saxen en ritme. In het begin van de jaren vijftig kwamen hoorn, tuba, fluit en hobo er al in, terwijl de laatste jaren de cornet (opnieuw), de bugel en de basklarinet in jazzkringen werden ingevoerd.

Dit alles valt echter in het niet bij de prestaties van de blinde multi-instrumentalist Roland Kirk. Kirk bespeelt een bijna onafzienbaar arsenaal aan instrumenten: tenorsax, manzello (een verbasterde sopraansax), strich (een lange, rechte, donderbusachtige altsax), dwarsfluit, ocarina, neusfluit, sirene en een soort sopraanhobo.

Hij blaast soms op twee of drie saxen tegelijk, hij heeft een heel oorspronkelijke growl-techniek op fluit ontwikkeld, en hij bespeelt de tenor af en toe zonder

riet met een trompetembouchure, wat een klank tussen die van de trombone en die van de hoorn oplevert.

Anders dan men zou denken is er geen sprake van dat Kirk zich als een soort Tobi Rix-achtige clown zou gedragen. Hij is in de eerste plaats musicus, en de trucs die hij gebruikt zijn dan ook voor een groot deel spontaan onder het spelen ontstaan.

Zo gaat het verhaal dat hij eens onder het spelen toevallig buiten de sirene van een politieauto hoorde. Dat geluid gaf toen samen met de muziek zo'n mooi effect, dat Kirk niet rustte voor hij zelf een kleine sirene had bemachtigd, die hij sindsdien vooral gebruikt om na een solo aan te geven dat hij op een ander instrument overgaat.

Hoewel Kirk zijn eerste plaat al in 1960 opnam, heeft het toch tot eind 1962 geduurd, voor hij ruime bekendheid kreeg. Sindsdien worden er in snel tempo steeds nieuwe platen van hem uitgebracht.

'Return Visit' (Fontana 687 302 TL) werd op 23 juni 1962 opgenomen door een groep onder nominale leiding van de Engelse tenorist-vibrafonist Tubby Hayes. Uit de session blijkt echter wel dat in werkelijkheid side-man Roland Kirk de belangrijkste man was; hij droeg twee eigen composities bij, en zette voor een groot deel de (hoofd)arrangementen in elkaar.

Hayes is een felle tenorist met zeer veel techniek, die er helaas niet altijd in slaagt zijn soli evenwichtig op te bouwen. De derde blazer treedt op onder het pseudoniem Jimmy Gloomy, we hebben hier waarschijnlijk te maken met tenorist-fluitist James Moody, die bij een andere platenmaatschappij onder contract stond.

In de hoestekst komt Tubby Hayes er rond voor uit dat de session nauwelijks was voorbereid: sommige musici dachten dat ze een rock and roll-zanger gingen begeleiden, en er was nog geen seconde over het repertoire nagedacht. Dat alles is dan ook wel te horen op de plaat; er worden veel hele lange soli gespeeld om de zaak een beetje op te vullen, en de musici hebben zelfs hun toevlucht moeten nemen tot het belegen procédé van de ballad-medley.

Kirk zelf speelt echter zeer behoorlijk op deze plaat; het is vooral aardig om tijdens de collectieven zijn sax-'sectie' gecontrasteerd te horen met de twee andere tenoren.

Vlekkeloos

'Reeds and Deeds' (Mercury 125 313 MCL) dateert van 25 en 26 februari 1963. Kirk leidt op deze plaat een tweetal groepen die beide bestaan uit hemzelf, trompet, trombone en ritme. Deze session is kennelijk wel degelijk voorbereid; de leuke arrangementen van Benny Golson en Kirk worden bijna vlekkeloos uitgevoerd.

Dit valt zeker op bij de gecompliceerde bewerking die Kirk maakte van een thema van de Braziliaanse komponist Heitor Villa Lobos; in dit Song of the countrymen wordt een suggestieve sfeer geschapen die sterk aan Mingus doet denken. Kirk is vooral op fluit goed op dreef; hij demonstreert op overtuigende wijze dat hij als eerste werkelijk jazz op dit instrument kan spelen, zonder zich te bekommeren om de klassieke techniek, die hij overigens wel beheerst. Het is jammer dat de andere blazers solistisch ver onder Kirks peil blijven; pianist Harold Mabern laat daarentegen wel voortreffelijk spel horen.

Uit beide platen blijkt tenslotte dat Kirk ondanks zijn vele nieuwigheden toch beslist buiten de huidige avant-garde staat. Qua temperament en muzikale opvattingen staat hij veel dichter bij felle, sterk door de blues geïnspireerde blowers als Eddie Davis, Dexter Gordon en Johnny Griffin.

BERT VUIJSJE